

Kerezi Klára

ÚTI BESZÁMOLÓ

a „What Works in Reducing Re-offending?” című konferenciáról

(2010. április 28-30., Cambridge, Egyesült Királyság)

Az Európai Pártfogó Szövetség (CEP – The European Organization for Probation) és az Egyesült Királyság Igazságügyi Minisztérium Nemzeti Bűnelkövető-kezelő Szolgálata (National Management Service [NOMS], Ministry of Justice, EK) rendezésében **2010. április 28-30-a között** Cambridge-ben (Egyesült Királyság) megrendezett konferenciáján vettem részt. A konferencia „**What Works in Reducing Re-offending?**” (Mi működik a bűnismétlés csökkentése érdekében?) címmel került megrendezésre, és öt ország együttműködésében megvalósuló STARR Projekt részét képezte. A STARR Projekt (Strengthening Transnational Approaches to Reducing Re-offending) célja, hogy a bűnismétlés megelőzése és csökkentése érdekében hatékonyan mutató EU tagállamokban a bűnelkövetés csökkentése érdekében alkalmazott programokat hasonlítsa össze és értékelje azok hatékonyságát. A program magyar résztvevője az IRM Igazságügyi Hivatala. A programok értékelését végző kutatást a Cambridge-i Egyetem Kriminológiai Intézete (Institute of Criminology, University of Cambridge) tartja kézben és koordinálja. Az Intézet igazgatója Friedrich Lösel professzor, akit az elmúlt évben díjaztak a Kriminológiai Stockholm Díjjal kriminálpszichológiai kutatásaiért.

A konferencia első napján **Steve Pitts** (NOMS, Ministry of Justice, UK) ismertette a STARR projektet. A projekt megindítását az indokolta, hogy csekély szisztematikusan megszerezett ismeret áll rendelkezésre az EU tagállamok gyakorlatáról a szabadságelvönással ne járó szankciók és jogkövetkezmények végrehajtásáról. Érzékelhető, hogy az EU tagállamok jogalkalmazói tanulnak egymástól, átvesznek programokat, fontosnak tartják az ún. jó gyakorlatok elterjesztését, de a transzfernek nincs bejáratott technológiája. Látható, hogy a nyugat-európai pártfogó szolgálatok segítik a kelet-európai, de Európán kívüli országokban is a pártfogó szervezetek felállítását, szakmai és anyagi segítséget is biztosítva az új szervezetek felállításához. A kívánatos európai gyakorlat az lenne, ha együttműködési rendszerekben vennék át az országok a bűnismétlés csökkentésére alkalmas és hatékony programokat és megoldásokat.

A **STARR projektet** 5 országból 8 együttműködő partner kezdeményezte. 2008 decembere és 2011 júniusa között zajlik a program, amelyben összesen 180 szakember vesz részt a 27 EU tagállamból és a 3 tagjelölt országból. A program keretében 5 szeminárium kerül megrendezésre, felállítják a későbbi kapcsolattartáshoz is szükséges weboldalt, és 3 pilot kutatást bonyolítanak le. A pilot kutatásokat a Cambridge-i Kriminológiai Intézet bonyolítja, akként, hogy Franciaország felelős a családi erőszak leküzdésére alkalmas pártfogói és börtönprogramok felméréséért, Bulgária a drog- és alkohol kezelő programokért, illetve Magyarország a fiatalok és fiatal felnőtt gyanúsítottak és elítéltek bűnismétlés csökkentő programjainak felméréséért.

Steve Pitts kitért arra is, hogy a London Probation Trust több, a bűnismétlés szempontjából hatékonyan bizonyult programot is működtet, például a gyűlöleti bűncselekmények, illetve a radikalizálódás csökkentése érdekében indított programokat, valamint a súlyos bűncselekmények elkövetőit célzó programokat.

Professor Friedrich Lösel, az Institute of Criminology, Univ. of Cambridge igazgatója történeti visszatekintése során felidézte, hogy 1970-1990 között általános kiábrándultság

kísérte a kezelő programokat. Az 1990-es évek elejére értek be azok a kezdeményezések, amelyek azt mutatták, hogy célszerű arról beszélni, hogy „mi működik”, a helyett, hogy „semmi sem működik”, mert a kezelő programok hatékonyságát kezdték igazolni az értékelő vizsgálatok. A programokat egyre nagyobb számban akkreditálták, és vetették alá minőségellenőrzésnek. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a programok hatékonyságát a programok megismétlése igazolhatja, és egyre kedvezőbb hatást mutattak az értékelő vizsgálatok. Elmondta, hogy csak azok a programok értékelhetők, amelyeknél ún. kontroll csoportot is alkalmaztak a kezelésben résztvevő csoport eredményeinek ellenőrzésére. Úgy tűnik, hogy a programok akkor bizonyulnak hatékonyak, ha kisebb csoportban zajlik a program, ha a magas veszélyességű bűnelkövetőket célozza meg a program, és a csoportfoglalkozást az egyéni kezeléssel kombinálják. A kutatások 10-30%-os csökkenést igazoltak, amely egy élethosszig tartó bűnelkövetői karriert alapul véve kb. 1 millió eurós megtakarítást jelenthet visszaesőnként.

Viszonylag konzisztens pozitív hatást jeleznek az alábbi programok: általános iskolai képzés, a munkavállalási képességek erősítését célzó programok, a kognitív magatartásváltoztató programok, a feszültségkezelő kurzusok, a személyek közötti problémamegoldást erősítő képzések, a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök (bár a kisebbségi csoportoknál kisebb hatékonysággal), a drogkezelő programok, stb.

Az értékelő kutatások azt mutatták, hogy vannak olyan programok, amelyek az eddigi eredmények szerint kevés eredményt mutattak: az intenzív pártfogói programok, az elektronikus felügyelet, a tanácsadás (ha nem kapcsolódik hozzá egyéb segítségnyújtás), a mentorálási programok, a szociális esetkezelés, a gyógyszeres kezelése az agresszív elkövetőknek, illetve a szexuális elkövetők hormonális terápiája.

Lösel professzor kitért arra is, hogy az Egyesült Királyságban akkreditált programok évente 30 ezer elkövetőt érnek el, de a hatékonyságot jelentősen befolyásolja, hogy a lemorzsolódás viszonylag magas. Az angol szabályozás szerint ilyen programba az 1 évnél hosszabb szabadságvesztést töltő elítélt kerülhet be, az ennél rövidebb időtartamot töltő fogvatartott nem, bármennyire is szükséges lenne rá.

Rámutatott arra, hogy a börtönprogramok pozitív eredményei már a visszaesési ráta csökkenésében is jelentkeznek. Európában is el kell terjeszteni az értékelő kutatások gyakorlatát, ezek ugyanis elsősorban az amerikai gyakorlatot jellemzik.

Nem probléma nélküli ugyanakkor a programok átvétele, ugyanis még Európában is eltérő kulturális tradíciók, eltérő jogszolgáltatási rendszerek, eltérő jellemző bűnelkövetői életkorok, eltérő problémák a kisebbségekkel, eltérő szervezeti struktúrák, eltérő személyzeti szerepek, eltérő tapasztalatok azonosíthatók az értékelésben – hogy csak a leginkább kézenfekvő különbségeket említsük.

A konferencia szervezői fontosnak tartották a gyakorlat megvitatását, ezért tematikus workshopokat is szerveztek, ahol kiscsoportos megbeszélés keretében lehetett az egyes országok gyakorlatát megvitatni. **Linda Pizani-Williams** a London Probation Trust munkatársa a pártfogó szolgálat által működtetett programokat ismertette. Szerveznek programokat a gang tagoknak, helyreállító igazságszolgáltatási eszközöket a gyűlöleti bűncselekményt elkövető elítélteknek, még a terrorista indítékú bűnelkövetőket is külön program célozza. A hazai gyakorlatról **Bogschütz Zoltán** számolt be, és a hazai ART programot ismertette, amely agresszió-kezelő speciális program erőszakos bűncselekményt elkövetett terhelteknek. Az ART programnak 3 eleme van: szociális skillek erősítése, a feszültség-kontroll megtanítása és a morális értelmezés. 10-18 hétig tart a program, és minden héten van foglalkozás. Magyarországon 17 kiképzett tréner működik, és 2007-ben 101 elkövetőt, 2008-ban 64 elkövetőt és 2009-ben 55 elkövetőt vontak be a programba.

A következő plenáris ülésen **Professor Bos Vonderlang** (Hollandia) adott áttekintést a pártfogók kommunikációjának rejtjelmeiről, 9 elemű mátrixba rendezve a célokat és az eszközöket.

Professor Martine Herzog-Evans (Franciaország) a jelenleg folyó francia kutatásokról számolt be. Mint elmondta azt tapasztalja, hogy masszív szakmapolitikai hatások érezhetők az EU országok kriminálpolitikájában, és jelentős változások vannak a pártfogói tevékenységben. Elmondta, hogy a francia jogalkotó megváltoztatta a kötelező feltételes szabadságra bocsátás rendszerét, és a szankció felének letöltése után lehetőség van a feltételesre bocsátásra. A szexuális bűnelkövetőkkel szemben viszont jelentős szigorítások, és biztonsági intézkedések léptek életbe. Elmondta, hogy meglátása szerint Franciaországban is az a gyakorlat, hogy folyamatosan változik a jogszabály, de az intézményi reformok hatékonysága elmarad a kívánatostól. Mint mondta: „Jók vagyunk a jogszabályi változtatásban, de rosszul teljesítünk kriminológiában”.

Ő is utalt arra, hogy az európai kutatásokból hiányzik az értékelési szempontú vizsgálatok lebonyolítása. A programok hatékonyságát rontja, hogy a trénerek nem kapnak megfelelő felkészítést, ugyanis már az is annak számít, ha valaki részt az adott témakörben rendezett konferencián. A francia kormányzat a veszélyértékelési programok elindítását határozta el.

Megváltoztak az elektronikus felügyelet (EM) és a fél szabad szabadságelvonás szabályai. Mindkettőnek a börtönépesség csökkentése a szándéka.

A következő napon a délelőtti plenáris előadásban **Robert Carton** a pártfogó szolgálatok tevékenységével, pontosabban az egyes országok egymásra hatásának kérdésével foglalkozott. Feltette a kérdést, hogy van-e annak jelentősége, hogy milyen ez a hatás, ugyanis a jó gyakorlatok, illetve az egyes jogintézmények átvételét az EU-ban, például a kerethatározatok is segítik. Ilyenként az alternatív szankciók végrehajtásának átvételével kapcsolatos kerethatározat jelentősen ösztökélni fogja a pártfogói tevékenység harmonizációját. Mindezzel együtt jelenleg még a terminológiában sem értenek mindig egyet az EU tagállamok pártfogó illetve büntetés-végrehajtási szakemberei.

Ioan Durnescu (Románia) szintén a kriminálpolitikai elemek átvételéről beszélt az EU tagállamok között. Értékelte ebben a folyamatban a nemzetközi szervezetek szerepét, illetve az EU és egyéb programokat, különösen a twinning-programok szerepét. Marc Caron (Spain) a veszélyértékelési eszközöket elemezte, különösen az azt alkalmazó, illetve elrendelő szakemberek szempontjából: van-e jelentősége annak, hogy az idősebb szakemberek nem akarják megtanulni az új eszközöket, mi a nehézség abban, ha a bíró/ügyész ellenáll a veszélyértékelés gyakorlatában, az alacsonyabb szintű felkészültséggel rendelkező jogalkalmazók is védekezési mechanizmusokat alakíthatnak ki ellene, és napjainkban az tapasztalható, hogy ezek a programok sokkal inkább a rizikóra, semmint a szükségletekre reagálnak. Az előadó véleménye szerint így megbomlik a veszélyértékelés egysége, és kevésbé lesz hatékony.

A workshop ülésen **Claudia Moeller** (Németország) és **René Poort** (Hollandia) ismertették a hazai pártfogó szolgálatuk gyakorlatát. A holland rendszerben új felügyeleti modellt honosítottak meg, amely 2 új értékelési kódszert tartalmaz, és 2 újfajta jelentés készítését teszi kötelezővé a pártfogók számára. A cél, hogy tudományosan igazolt eredményekre épüljön a pártfogó munka gyakorlata, és ne csak azokat az elítéltekkel kerüljön a pártfogó kapcsolatba, akiknél a bíróság elrendelte a felügyeletet, hanem minden elítéltnél készüljön el a szükségletfelmérés. Claudia Moeller a Brandenburgi Szövetsége Tartomány Szociális Integráció Egységének a vezetője, amelynek keretében 16 szervezet dolgozik együtt a börtönből szabadulók reintegrációja érdekében. Brandenburg tartományban is csökkent a bűnözés, egyedül a gyújtogatás növekedett. Elmondta, hogy folyamat- és kimenet értékelést végeznek.

A plenáris előadásban **Fergus McNeill** (Scotland) professzor mindenekelőtt a biztonság paradox helyzetéről beszélt, ugyanis minél többször beszélünk a biztonságról, annál kevésbé érzik úgy az emberek, hogy okuk van a félelemre. Előadásában azokról a kutatásokról beszélt, amelyek a bűnözésből kilépést (desistance) vizsgálják, illetve feltárják azokat az elemeket, amelyek segítik, illetve akadályozzák a bűnelkövetői karrier abbahagyását. Ebben a problémakörben helyezte el a pártfogói programokat, nagyon határozottan kijelentve, hogy azok csak akkor érik el a céljukat, ha az igazság nem csak büntető igazságszolgáltatást jelent, de a társadalmi igazságosság követelményét is, ha a programok nem csak az elítéltről szólnak, de a családjáról, a közösségről és az államról is, ha a szükséglet és a rizikó nem önmagáért való érték, hanem stratégiákba, jogokba és kötelezettségekbe illeszkedik.

A Cambridge Kriminológiai Intézet két kutatója számolt be fiatalkorú bűnelkövetőket célzó programok meta analízisen alapuló kutatásáról. Részletes módszertani áttekintését adták a kutatásuknak. A kutatás célja a létező kutatások meta analízisen alapuló vizsgálattal kideríteni azt, hogy melyek azok a módszerek és programok, amelyek valóban hatékonyak bizonyulnak. Elmondták, hogy az európai elemzések (amelyek elsősorban az angol nyelven megjelent kutatásokra koncentráltak) azt mutatják, hogy a kezelő programok hatékonyak a fiatalkorú bűnelkövetőknél, és biztatóbb a kimenetük az erőszakos és a súlyos bűncselekményt elkövető elítéltek esetében. **David Humprey** ugyancsak egy meta analízis módszerével készült vizsgálatról számolt be, amely a drog és a bűnözés kapcsolatát vizsgálta. Martin Landén a svéd pártfogó szolgálat gyakorlatáról elmondta, hogy 2009-ben 8700 kezelő programot teljesítettek a pártfogó szolgálatoknál, és 6000 programot a svéd börtönökben. Az ART programmal kapcsolatos értékelő vizsgálat eredményeit mutatta be.

Friedrich Lösel professzor összefoglalta a konferencia eredményeit:

1. A jó és biztató gyakorlatok csak akkor termékenyítik meg a gyakorlatot, ha már a programok indításával egyidejűleg kidolgozzák a programértékelés rendszerét. Ezt az értékelő rendszert úgy kell kidolgozni, hogy ne jelentsem plusz terhet a szakember számára.
2. A családi erőszakkal kapcsolatos programok körében nem egyértelmű, hogy a programok az elkövetőt, a sértettet, vagy a családot célozzák, ráadásul néhány kelet-európai országban a családi erőszak nem bűncselekmény, és másként is tekintenek a jelenségre.
3. A drog és alkoholkezelő programok ugyan ígéretesek, de még nem sikerült egyértelműen bizonyítani, hogy alkalmasak a visszaesés csökkentésére, és nagy a fluktuáció a programokban, ami mindig megszakítja a csoportfolyamatokat.
4. a fiatalkorúak csoportos bűnelkövető magatartásánál ugyan használják a gang megjelölést, de nem egyértelmű, hogy mit is kell ez alatt érteni, ráadásul ne is mindenütt tekintik ezt a jelenséget problémának.
5. A mi működik megközelítésnél nem szabad csak a veszélyekre koncentrálni a megközelítést.
6. nem egyértelmű, hogy a programok átvételénél mit is vesz át a másik ország: elveket? a konkrét programot? technikát? Jó, hogy megfogalmazódott, hogy van olyan helyzet, amikor lassítani kell/lehet a programok, szervezetek átvételét, hogy az ország (amely legtöbbször kelet-európai, vagy balkáni, vagy eurázsiai) megérjen a program átvételére,
7. a program elemei ismételhők kell legyenek, mert csak így lehet az értékelést elvégezni.

Április 30-án a plenáris előadások **Alison Liebling** a Cambridge Kriminológiai Intézet. kutatója, és a University of Cambridge professzora tartott előadást a angol börtönök morális állapotával kapcsolatos kutatásairól. Mint elmondta a börtönök morális és érzelmi helyzete nagyban befolyásolja, ha probléma lesz-e az öngyilkossági kísérletekkel, hogy gond lesz-e a szökési kísérletekkel, hogy könnyű vagy akadályozott a „napi ügymenet” a börtönben. Kutatási a szociális környezetet illetve ezek hatását mérik a börtön életére, különösen azt, hogy a tisztelt, a rend, a viselkedés, a legitimáció, stb. hogyan hat a börtön működésére. A kutatást 5 angol börtönben végezte, és röviden összefoglalva arra jutott, hogy a szakemberek felkészültsége alapvető elem a börtönök megfelelő működésében, azaz a személyzet képzését alapvetőnek tartja. Ennek azért van jelentősége, mert a börtönök működésében a személyzet szerepét jelentősen alulértékelték.

Csobánka, 2010-05-02

Dr. Kerezsi Klára
igazgató-helyettes
OKRI